

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentulu se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu, séu prin posta
séu prin domni co-
ectori.

Nr. 11.

Brasiovu 1. Iuniu 1877.

Anulu X.

Sumariu: Documentele istorice din vaticanu, relative la istori'a nóstra. — Ceva din cunoscintiele meteorologice. (Urmare.)
Romanulu in poesi'a sa poporale. (Urmare). — Procesu verbale. — Publicarea baniloru incursi. — Bibliografia.

Documentele istorice din Vaticanu, relative la istori'a nóstra.

La altu locu arataseram lectoriloru nostri, cà dn. dr. Const. Esarcu, fostu directoru alu departamentului culteloru si in anii din urma agentu diplomaticu alu Romaniei in Rom'a, pre càtu tempu petrecuse in etern'a cetate si preste totu in Itali'a, se folosi de ocaziune spre a cauta cu mare diligéntia dupa documente care aru reversa lumina dorita preste multele lacune din istori'a nóstra. Istoriografii nostrii moderni au fostu totu-déuna de opiniune, cà acolo unde au cautatu betranii nostrii, se mai afla nenumerate documente dorite de noi, cà-ci de es. numai in bibliotec'a din Vaticanu suntu preste 23 de mii documente vechi, venite mai din tóta lumea. Dn. Esarcu nu s'a insielatu de locu in sperantiele sale, cà-ci catalogulu documenteloru vediute de dsa si in parte de dn. G. Cantacusinu, fostu seoretariu alu aceleiasi agentii la curtea Regelui Italiei, face unu bunicelu volumu manuscriptu in folio, pe care dsa l'a donatu in a. tr. societatiei academice romane. Presupunendu, cà publicatiunile dlui Esarcu din Column'a lui Traianu si prea interesantele documente aflate in Veneti'a sunt cunoscute lectoriloru nostrii, trecemu aci la descoperirile unui altu romanu din diecesea Oradei mari, ale dlui Ioanu Ardeleanu, profesoru la gimnasiulu romanescu din Beiusiu, carele înca petrecuse in Rom'a la studiele sale pre candu se aflá si dn. Esarcu acolo, cu care a si facutu cunoscintia de aprôpe, facilitandu pre cumu ni se spune, cercetarile istoriografului din Romani'a, totu-odata folosindu-se de tôte ôrele sale libere pentru adunarea de documente care concernu mai alesu istori'a eclesiastica a Daco-romaniloru, in care lipsele si intunécimea se simte póte si mai tare decâtu in istori'a politica.

Se sciá inca dela Petru Maioru si din alte funtani, cà in Croati'a moderna au fostu populatiune curatu romanésca fôrte numerosa, astadi inse slavizata asia de tare, in càtu abia mai remase numele de Valachi'a la acea parte a Croatiei, in care locu-escu acei romani slavizati. Dn. profesoru Ardelénu ne transmisese, sunt acumu treiluni, din colectiunea

sa unu documentu, una suplica a primatiloru romani din Croati'a, adressata imperatului Romaniloru si regelui Germaniei Ferdinandu II. (celu cumplitu), in care pe langa ce se plangu amaru de tirani'a turciloru, ceru se li-se dea si loru archiereu in persón'a arhiepiscopului dela Sofi'a. Comunicamu acestu documentu atata in originalu, càtu si in traductiune romanésca asia precumu ni s'a tramisu. Red.

(Inscriptiunea dein afora.)

1631. *Negoth Valachiae scripturae Ex Cancellaria Austriaca secretarius Verder.*

Sacratissima Ca'sarea Regiaque Maiestas!

Cum inexplicabilis illa altissimi providentia nos densissimis Turcarum tenebris exutos ad sacri Romani Imperii plagas perduxisset in locis nobis concessis a Sacra Ca'sarea Maiestate Vestra, a'dificia, agros, vineas et alia hujusmodi necessaria extruximus, templa quoque pro rebus divinis erigentes, attamen Deo ter opt. maximo vacare uti par erat non potuimus ob maxima et gravissima impedimenta. Tantis n. ut verum fateamur errorum tenebris obductus populus noster degit ut non multum a pecoribus in rebus divinis discrepare videamur. Qui enim nos instruere deberent Ecclesia' nostra' Pastores ipsi sunt rudes atque rerum penitus omnium ignari, nulla doctrina perpoliti sineque ulla instructione plane et divina et humana educati. Mediis enim mediantibus, quibus (schola' nempe) iuventus nostra in omni virtutum genere ac sapientia perpoliri posset, destituti fuimus, qualificatis (uti jam dictum) ob nimiam ignorantiam personis Ecclesiasticis caruimus cum summa molestia et difficultate ita ut tanquam oves sine vero pastore vagari coacti simus. Qua summa miseria nostra commotus Illustrissimus simul ac Reverendissimus Archiepiscopus Sophiensis ac Orientalis Ecclesia' magnus Archimandrita, piissimo fervore Ecclesiam Dei promovendi accensus, nos in partibus nostris hisce miseriis ac erroribus medendi gratia invisitavit, ut inquam molestiis nostris succurrere atque populum in rebus divinis (uti jam aliqua ex parte factum est) erudire posset. Scholas n. subito pro erudienda iuventute erexit, sacerdotes nostros pro posse suo imbuere ac instruxit, po-

pulum divina solatione lactavit, templa nostra atque omnes res Ecclesiasticas in tam excellenti ordine disposuit ac conformavit ut nobis maxime utilis ac necessarius supradictus Reverend. Archiepiscopus Sophiensis pro supremo nostro Ecclesia' Capite videatur. Est enim vir sapientia ac doctrina perpolitissimus, omni virtutum genere exornatus, multarum linguarum expertus atque in rebus Ecclesiasticis optime et insigniter versatus, talis denique quo nobis mediante verbum divinum posset explanari, quo sacerdotes nostri instrui, quo populus noster, tanquam pastore mansuetissimo regi, quo denique iuventus in vera virtute imbui posset.

Quapropter humillima et obedientissima tota Valachorum communitas hisce sacratissima' Maiestati Vestra' supplicat, ut tantis nostris miseriis sacratissima Maiestas Vestra commota, tam obfuscatis populi nostri et totius Valachorum Communitatis lachrymarum imbre perfusis oculis in rebus divinis adducta eundem nobis pro supremo nostro Pastore et Ecclesia' Capite concedere in nostrii et universalis Ecclesia' commodum et utilitatem, sacri Romani Imperii incrementum misericorditer dignetur. Nos quidem nulla ratione ad hoc consensum illius potuimus extorquere, n. pro certo scimus si illi a sacra maiestate vestra demandatum fuerit eu. tanquam obsequentissimum famulum sine ulla denegatione obsecundaturum. Intueatur itaque nos hic omnes cum lachrymis miseriae ac calamitates nostras exponentes pro visceribus Jesu Christi iis misericorditer commoveatur, nostra'que hujus petitionis iustissima' compotes reddat, assiduum nostrum contra Christiani nominis hostem laborem, quotidianos eorum Tyrannorum in nos impetus ac incursiones, quas etiam quotidie, voti nostri redditu compotes pro Sacratissima' Maiestatis Vra' Caisarea' perenni incolumitate patientissime sufferre non recusaturi sumus.

Clementissimum responsum expectantes.

(M. P.) Mikola Peiasznovich. (K. V. N.) Komlen Novakovich.
Radulovich. (P. P.) Petar Peiasznovich.

(G. W.) Guozden Voivoda.

(Lipsesce céra rosia.)

(P. I.) Paulus Voivoda. (P. P.) Prijo Voivoda.

(W. R. Q.) Prera.

(†) Dania († Lipsesce céra rosia.)

(M. W.) Marko Woivoda.

(Inscriptiunea dein afora.)

Sacratissimae Caisareae Regiaeque Maiestati

Per

Communitatem Valachorum inter Savum et Dravum
fluvios habitantem.

In documentulu acesta precum ati potutu observa, voivodii nostri se folosescu de unele abbreviatuni; asiá pentru esemplu in locu de Caesareae scriu numai Caisarea cu o linia langa a.

Originalulu acestui documentu l'am vediutu si decopiatu dein Archivulu de Propaganda Fide; importantia lui se vede apriatu dein cuprinsulu seu.

Ioanu Ardeleanu.

Traductiune.

(Dein afora este scrisu.)

1631. *Negotiile scrisoriloru Romaniei dein Cancellari'a
Austriaca secretariulu Verder.*

(Dein laintru.)

Sacratissima Imperatésca si Regésca Maiestate!

Dupa ce in urmarea neesplicaverei provedintie a celui Pre-Inaltu, noi despoati prin intunecimile cele mai dese ale Turciloru, amu fostu dusi in locurile concese noue de catra Sacr. C. Maiestatea Vostra, amu saditu edificia, agri, vinie si alte de lipsa de astuteliu, redicandu si basereci pentru lucrurile divine; inse lui Ddieu celui mai bunu nu amu potutu sierbi precum se cadé pentru impededamentele forte mari si grele. Pentru cá (se marturisimu adeverulu) poporulu nostru cuprinsu de atate intunecimi ale retaciriloru, incatu ni se pare noue in lucrurile divine a nu ne deosebi multu de animale, cá-ci pastorii basericei nostre, cari ar' trebui se ne invetie pre noi, insu-si suntu neculti si de totului nesciutori de tote lucrurile, nepoleiti prein vre o invetiatura si educati fora vre o instructiune divina si umana. Pentru cá junimea nostra este despoata de mediloele (adeca scole) prin cari s'aru pote polei in fiacare genu alu virtutii, nu amu avutu persone basericesci cualificate (precum s'a disu) pentru ignoranti'a mare cu cea mai mare molestia si greutate, asiá incatu suntemu siliti a pribegi cá si oile fora de pastoriu adeveratu. De care miseria mare a nostra misicatu Illustrmulu si Revndlu Archiepiscopulu de Sofia si marele Archimandritu alu basericei orientale, aprinsu de zelulu celu mai ferbinte de a promová Baserece lui Ddieu, ne a visitatu pre noi in partile acesta pentru de á vindecá aceste miserii si retaciri, cá, adeca, se ajute in necasurile nostre si poporulu se se pota invetiá in lucrurile divine (precum dejá in parte s'a facutu), pentru cá indatu pentru invetiarea junimei a redicatu scoli, preotii nostrii dupa putintia i-a instruitu, poporulu l'a laptatu cu mangaiere divina, basericele nostre si tote lucrurile basericesci le-a dispusu si conformatu in asia ordine escelente, incatu noue supranumitul Rever. Archiepiscopu dela Sofia ni se pare a fi capulu nostru supremu basericescu. Pentru-cá este unu barbatu pré cultu prein sapientia si invetiatura, infrumsetiatu cu tote virtutile, sciutoriu de multe limbe si forte bine practic in lucrurile basericesci, in urma atare, prein ajutoriulu caruia cuventulu Ddieescu se ar' pote esplicá, prein care preotii nostri s'ar' pote instrui, prin care poporulu nostru, cá si prin unu pastoriu forte blandu s'ar' poté governa, in urma junimea nostra s'ar' poté cresce in virtutea adeverata. Pentru.ce, comunitatea intréga a Romaniloru cea mai umilita si supusa, prein aceste se roga de Maiestatea Vostra Sacratissima, cá misicati de atate miserie ale nostre, si oclii acoperiti de pâraele lacrimeloru pentru intunecimea in lucrurile divine a poporulu nostru si a Comunitatei intrege a Romaniloru, pre acela se ni-lu-dati de

supremulu nostru Pastorin si Capu alu Basericei in folosulu si comodulu nostru si alu Basericei intregi si in sporirea sacrului Imperiu Romanu. Noi altucumu nu amu potutu dobandi de felu consensulu lui spre acést'a; cà-ci scimu de siguru, cà deca lui va fi demandatu de catra Maiestatea Vostra Sacratissima, elu cà si sierbulu celu mai supusu, fora ori-care denegatiune se va supune. Priviti-ne asia dara pre noi toti aice espunendu cu lacremi necasurile si calamitatile nostre, pentru cele dein laintru ale lui Isusu Christosu, se ve misicati cu indurare, si pre noi ne faceti partasi acestei rogari drepte a nostre; laborea nostra assidua in contr'a inimicului numelui crestinu, nevalirile de tote dilele aceluor tirani in contr'a nostra, pre cari facundu-ne partasiu dorintiei nostre, nu vomu refusa pentru nevatemarea perena a Maiestatiei Vostre Sacratissime a le suferi in tote dilele cu cea mai mare rabadare.

Asceptandu respunsulu celu mai induratu.

(M. P.) Mikula Pelasznovich. (K. V. N.) Komlen Novakovich.
Radulovich. (P. P.) Petar Pelasznovich.

(G. W.) Gnozdzen Woivoda.

Woivoda (P.) Paulus Woivoda. (P. V.) Prijo Woivoda.

(W. R. Q.) Prera.

() Damla (de aici lipsesce cèra rosia.)

(M. W.) Marko Woivoda.

(Dein afora.)

Maiestatiei Imperatesci si Regesci Sacratissime

prein

Comunitatea Romanilor locuitori intre fluviele
Sava si Drava.

Dupa unu altu documentu citatu de dn. Ardeleu in epistol'a sa de dato 10. Martiu 1877, din vol. II. Miscellanea de graecis Fogaras et Varadinensibus, sub data Rovischiae 9. Maji anno 1631, acea suplica a dacoromanilor dintre riurile Sava si Drava n'au avutu nici-unu resultatu bunu, ci tocma din contra. S'a denumit cu adeveratu, unulu Euthimiu dela Constantinopole pentru acea diecese romanésca, dara pe langa conditiuni si legi cà acelea, pe care primatii (voivodii) romanilor nu au voitu se le accepte cu nici-unu pretiu, éra pe episcopu ilu amerintia cu mórte. Ceea ce iritase si mai tare pe romani a fostu inpregiurarea, cà croatii au calcatu cu mare arogantia dreptulu lor de a'si alege ei insii „pe voivodii si pe stegarii lor si a'i-recomenda la generariulu imperatescu spre confirmare.“ In locu de acést'a, comandantele din Crisiu (in Croati'a, unde astadi este episcopia gr. catholica) le denumia elu insusi pe oficiarii lor, de unde urmara certe nenumerate intre capitani si poporulu romanescu (unde inter capitaneos et populum valachicum innumerabiles rixae proveniunt).

Vede ori-cine, cà acestu documentu are interesu nu numai religiosu, ci si nationale si militariu per eminentiam. De altumentrea elu este unulu din câteva sute de documente, care stau in nexu strinsu

cu infintiarea micei diecese gr. catholice din Croati'a, care ori-catu e de mica, a trecut prin crise si persecutiuni nenumerate, inainte si dupa unire. Red.

Totu dn. profesoru dr. Ardeleanu ne comunicà si urmatoriulu cathologu alu aceluor dacoromani din diverse provincii ale Daciei, carii in sec. alu 18-lea au fostu dusi ori tramisi la Rom'a in colegiulu de propaganda fide. Inceputulu este italianescu, continuarea latinesca; credemu inse, cà cei carii se interesèdia de documente cà acestea, cunoscu limbile si n'au trebuintia de traductiune.

Memorie e Registro degli alumni di Propaganda Fide
pag. 53 vol. I. Roma.

1. Stefano Vegese Valaco fu ricevuto in Coll. 6. Febraro 1648, non sa ne leggere, ne scrivere, non sa parlare ne latino ne italiano, ma sa ben si la lingua valaca, greca e Turchesca. A di 27 settembr. 1659 é partito per il suo paese proveduto di vestiario é denari di viaggio.

2. Gioacchino Vuolfi moldavo della città di Baca (Diocesi di Bacoviense) nato di Nicolae e Catarina, ambedue cattolici, entrò in coll. alli 21. Nov. 1676, sa assai bene la lingua latina la Moldava la Polonica et in parte l'Italiana, é in età di 22 anni, fu condotto a Roma da Vito Pilulli (Pilutio) minor Conventuale, ha fatto il giuramento l'anno 1677, é partito dal Collegio dopo haver terminato la teologia et ordinato sacerdote, é giovane d'ottimi costumi d'assai buona capacità e prudenza e perciò si vuol sperare di riuscire un buon operaio.

3. Stefano Vlege figlio di Stratulato e Stefana ambi conjugi e scismatici o heretici edesso non sa distinguere, é in età di 13 anni, é nato nella città di Jas in Moldavia, é stato condotto a Roma da un Padre del ord. Conventuale, sa la lingua propria et un poco l'Italiana, non sa nè leggere nè scrivere, é stato ricevuto in Coll. 15 Febr. 1689. A di 28 Aprile 1692 fu licenziato dal Colleggio e gli furono dati i necesarii per il viaggio e vestiario, fu dal principio che entrò in Collegio si fece conoscere poco capace di disciplina tanto quello che riguarda i costumi quanto le lettere e perciò é stato licenziato per non disturbar gli altri.

4. Radus Radduzzo filius Marci Agorasto et Joanna ex Tergovisco in Vallachia graeci ritus susceptus est in Collegio Graecorum anno 1720 die 8 Febr. aetatis suae anno 12; incepit studium ab alphabeto et prosecutus est usque ad Logicam, primum juramentum praestitit anno 1723 die 12 Septembris; secundum vero anno 1725 die 28 Martii: „Ego Raddus Radduzzo filius magni Radduzzo Diocesis Valachiae juro me ritum graecum a Sancta Romana Ecclesia approbatum perpetuo servaturum, neque acturum unquam ut ad ritum latinum tran-
sire mihi liceat.“ Anno 1728 suscepit ordines mi-

nores; anno 1729 abiit in Siciliam et ingressus est in Religionem S. Basilii sed non perseveravit.

1. Samuel Kalliany novitius ord. S. Basilii, anno 1738, 13 Februarii scribit ad Praefectum Propagandae Cardinalem Vincentium Petram se missum fuisse 9 Februarii 1738 ad novitiatum Munkacsensem, quamvis ipse sit ex Dioecesi Fogarasiensi.

2. Petrus Aaron natus in Bistra filius Theodori Aaron Dioecesis Fogarasiensis; anno Domini 1742 die 26 Maii praestitit juramentum; anno 1743 die 30 Julii suscepit Sacerdotium in Ecclesia S. Athanasii Romae juxta ritum graecum ab Archiepiscopo Mitensi Dionisio Modino. (NB. Petrus Aaron dum juramentum praestitit promisit statum Religiosum S. Basilii Magni ingredi, promisit praeterea vovitque pro tempore obedientiam praestare suo Episcopo Joanni Innocentio Klein, subjungens: „Quae ut compleam, superi auxilium praestent.“

3. Gregorius Major alumnus Coll. Urbani de Propaganda Fide, anno 1745 die 17 Decembris facultatem obtinuit a Cardinali Vicario ut sacerdos ordinaretur juxta ritum graecum in Ecclesia S. Athanasii; anno autem 1747 mense Junii domum reversus est per Viennam cum

4. Silvestro Kalliani monacho Basiliano alumnoque de Propaganda Fide ex Dioecesi Fogarasiensi.

5. Tomaso Popovics chierico del Gran Varadino d'anni 18 di rito greco amesso per decreto della S. Congregazione, studia Rethorica, entrò ai 31 Maggio 1747. — Anno Domini 1740 die 29 Nov. Thomas Popovics filius Theodori Popovics Dioecesis Varadiensis praestitit juramentum si rinviene che studiava il II. anno di filosofia l'anno 1752 il mese di Gennajo parti per Vienna a casa per cagione di mallatia.

6. Teodoro Bullya del Gran Varadino d'anni 14 di rito greco, amesso per decreto della S. Congr. studia grammatica, entrò ai 31 Maggio 1747, si rinviene ne' catal. che ha studiato fino alla Rettorica. Anno Domini 1749 die 21 Nov. Theodorus Bullya filius Petri Dioecesis Varadinensis praestitit juramentum. —

7. Francesco László di Udvarhely nella Transilvania di età d'anni 23 di rito greco amesso per decreto della S. Congr. entrò nel Collegio li 10 Decemb. dell' anno 1753. Studia il II. anno di Filosofia. — Anno Domini 1756 die 2 Julii Franciscus László filius Stephani László Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum subjungens: „Quae ut compleam faxit Deus immortalis.“

8. Alexius Marosan monachus professus ord. S. Basilii Magni filius Ladislai Marosan Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum anno 1762 die 5 Augusti, in fine juramenti subjunxit: adsis summa TRIAS, VIRGO, Sanctique juvate, ut quae vota dedi, reddere vota queam.“ Anno 1765 die 12. Feb. fa-

cultatem obtinuit ut sacerdotium suscipiat juxta ritum graecum.

9. Sabbatius Metz Transylvanus ex sede Cibiniensi pago Resinar filius Talomiri Metz, monachus professus Ord. S. Basilii magni, juramentum praestitit anno 1762 die 5 Aug. subjunxitque: „Si Jesum discit, satis est si coetera nescit.“ Anno 1765 die 12. Feb. facultatem obtinuit ut secundum ritum graecum in Ecclesia S. Athanasii sacerdos ordinaretur.

10. Jacobus Aaron Verespatakiensis monachus professus ord. S. Basilii magni, filius Alexandri Aaron Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum anno 1762 die 5 Aug., anno 1764 die 3 Dec. facultatem obtinuit ut ordines Subdiaconatus et Diaconatus suscipiat, anno vero 1765 die 12. Feb. ut sacerdotium suscipiat per manus Arch. gr. ritus nomine Schirò.

NB. Excellens in Collegio, in ministerio, in Patria.

11. Basilus Keresztesy Valachus Transylvanus ex sede Udvarhelyiensi et pago Also-Boldogaszony-Faluensi ordinis S. Basilii magni monachus professus, filius Thomae Keresztesy, Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum anno Domini 1767 die 29 Januarii. NB. „In omnibus effloruit.“

12. Ambrosius Sadi ord. S. Basilii magni monachus professus, filius Danielis Lál, Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum anno Domini 1767 die 29 Januarii. NB. Ingenio per studia parvo.

13. Hieronymus Kálnoki monachus professus ord. S. Basilii magni, filius Stephani Kálnoki, valachus Transylvanus ex oppido Udvarhely Dioec. Fogarasiensis praestitit juramentum anno salutis 1767 die 29 Januarii (In fine juramenti haec subjunxit: „O Deus ambiguos trepidantis perforce gressus Nec fraus decipiat tramitis ulla gradum.“

15. Farkas Spiridon monachus professus ord. S. Basilii magni filius Ioannis Farkas Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum Decimo Kalendas Februarii anno 1771. NB. In omnibus praeclare se gessit.“

16. Jakabb Parthenius monachus professus ord. S. Basilii filius Petri Jakabb Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum decimo kalendas Febr. anno 1771. In fine juramenti subjunxit: „Ne facias moram reddere quod vovisti, quod Dominus tanquam suum requirit a te.“

17. Farkas Benedictus monachus professus ord. S. Basilii magni filius Joannis Farkas Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum decimo kalendas Febr. anno 1771. NB. Vide duos praemissos super hoc etiam possis aliquam ideam habere optimam scilicet.“

18. Papp Joachimus filius Basilii monachus professus ord. S. Basilii magni Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum die 15. Augusti anno 1775. NB. Optimus praeclarusque in omnibus judicio tum equalium tum superiorum.“

19. Sinkay Gabriel filius Joannis monachus professus sancti Basilii magni Dioecesis Fogarasiensis in Dacia praestitit juramentum die XVIII kalendas Septembris anno 1775. NB. É di ardente naturale, di ottimo ingenio, di buoni costumi. In fine juramenti hos versus scripsit:

„Sis licet oceano, gelidis undique saxis
„Et sis ceruleis undique cinctus aquis
„Inde tamen posses aliquam sperare salutem
„Si votum violes, spes tibi nulla subest.“

20. Major Paulus filius Georgii ord. S. Basilii magni monachus professus Dioecesis Fogarasiensis praestitit juramentum die 15 Aug. anno 1775.

Acestia sunt alumni romani, cari in seclii trecutii au vediutu si au invetiutu in leganulu natiunei nóstre in Rom'a cea betrana. Patru dintre densii, precum se vede din textulu originalu, suntu din Romani'a, dintre cari pre doi i-a dusu acolo misionariulu Vito Pilutio italianu de origine, care precumu am cetitu intr'o epistola a lui scrisa cardinalului prefectu alu propagandei cu datulu anului 1670, a functionatu mai multa de 17 ani in Moldavi'a cá misionariu; doi sunt din dieces'a Oradiei mare, pentru care diecesa nefiindu inca pre tempurile acele nici unu fundu pentru sustinerea alumniloru, au fostu primiti numai din grati'a congregatiunei de propaganda fide. Optu-spredece sunt din dieces'a Fogarasiului, pentru cari o suma determinata platea fundulu monastirei din Blasiu, ér' ceealta parte suplinia fundulu propagandei pana ce a potutu, cá-ci intemplandu-se dupa esirea celoru trei ultimi alumni revolutiunea francesca, care estindiendu-se si pana in Roma si facundu dauna notabila si fundulu propagandei, acést'a pana dupa incetarea revolutiunii din 1848/9 nu a fostu in stare se ajute educarea teneriloru natiunei nóstre; dupa ce ér' din grati'a si ingrigirea parintiésca a Pontificalui Piu alu IX-lea s'a depusu unu fundu de 12 mii de lire italiene pentru sustinerea a 4 alumni romani. Din acelu fundu am fostu educatu si eu. Trebuie sciutu, cá toti acei tineri cari se educa in propaganda Fide facu unu juramentu, alu carui intielesu este, cá ei voru fi totu-déun'a credintiosi catra s. mama biserica, si cá dupa completarea studiiloru se voru reintórce in patri'a loru propria pentru de a nutri cu laptele suptu pre conationalii sei, si cá in ori care parte a lumei se fia, totu-déun'a voru insciintia propagand'a despre starea si ocupatiunile loru. Acesta este in pucine cuvinte intielesulu juramentului de propagand'a, la care de vomu adauge aceea ce este scrisu in juramentulu lui Radu, in acelu casu avemu si juramentulu collegiului grecu din Roma. Aceste pentru aceea le dicu, cá se scia lumea, pentru ce tenerii crescuti acolo au comunicatiune cu léganulu natiunei nóstre. Din acést'a causa apoi alumnii insirati aici, fideli juramentului facutu, in fia-care anu celu pucinu odata insciintiau propagand'a despre starea si ocupatiunile loru. Cetindu eu epistolele acele, cele mai interesante pentru publicu le-amu si decopiatu

si in ordine chronologica promitu cá le voui si transmite pentru publicare, intre cari se afla si epistolele pretioése ale mentoriloru natiunii, Clainu, Sincai, Maioru scl. Ce se tiene de promisiunea publicarei biografiiloru, am cugetatu de mai bine, a se publica mai antaiu epistolele aceloru alumni, cá asia din funti autentice se'si formeze fia-care idea chiara despre viéti'a si insusirile acelor, fora comentariile mele.

I. Ardeleanu.

Ceva din cunoscintiele meteorologice.

(Urmare.)

VI. Negur'a, nuorii, plói'a si néu'a.

Ceea ce amu aratatu in privinti'a particeliloru de ap'a aburata prin respiratiunea nóstra, totu aceea se intempla si cu acele particule de apa sbeuta de catra aeru pre tota suprafaci'a pamentului.

Indata ce stratu de aeru, care au sbeutu in sine particule de apa, vine in atingere cu altu stratu de aeru mai rece, particulele aeronate de apa se prefacu in negura.

Negur'a inse dupa cum o spuseramu si mai in susu, nu este alt'a de catu nuorii. — Cine a calatoritu prin tienuturi muntóse, adese-ori s'a potutu convinge despre acést'a. — Aflandu-ne undeva la pólele unui dealu, ni se pare cá pre verfulu dealului se asiédia nuorii cei mai grei, la vederea ochiloru ni se infaciosiédia o scena miraculósa, pe care numai atunci o potemu esplica, déca ne vomu redica in nuorii. Ajungendu inse acolo nu aflamu alt'a, de catu o negura grósa, pe care o amu avutu si candu eramu la pólele dealului.

Acela care se afla intru acea credintia, cá negur'a si nuorii ar fi doue lucruri diferitórie, va cugetá cá pana au ajunsu la verfulu délului, nuorii cei vediuise mai inainte s'au respanditu, si in loculu acelor nu au remasu alta de catu negur'a; dara nu pucinu se va mira, candu coborindu-se de pre délu in vale, va afla cá nuorii érași se estendu preste totu verfulu délului cá si mai inainte. De aci se va convinge, cá cu pucinu mai inainte intru adeveru au amblatu prin nuorii.

Asia dara particulele apatóse ale aerului compunu negur'a, séu ceea ce e totu un'a, nuorii, indata ce au ajunsu intru unu stratu de aeru mai rece.

Nuorii inse nu suntu totu-deodata si plói'a insasi, pentru-cá de totu alte impregiurari trebuie se conlucre, cá din aceea se curga séu se nu curga plói'a. Acele impregiurari sunt fórte usioru de a se cunósce.

Déca d'asupra acelu stratu de aeru in regiunea caruia se compunu nuorii, se resfira aeru mai caldurosu si mai uscatu, acela sbea in sine particulele apatóse, care se afla intr'o regiune mai in diosu. Aerulu umedosu chiaru astufeliu o patiesce cá vestimentele umedóse, pentru cá aerulu uscatu duce cu

sine partile apatose, si pre acesta cale se respandescu nuorii, ceriulu se inseninédia si plóia asteptata nu urmédia. Dara déca la stratul de aeru unde se compunu nuorii, se mai adauge séu vine unu altu stratu de aeru mai rece, mai friguros, atunci partile apatose care se afla in nuori séu negur'a se indésa, se aduna mai tare la olalta, si pre asta cale din nuori se formédia picuri merunte de apa, care fiindu mai grele de catu cá se póta atarna in aeru, cadu cá plóia pre pamentu. In decursulu caderei lor, particulele de apa care se mai afla prin aeru atragéndule la sine, picurii originali devinu totu mai mari, si de acilea urmédia cá plóia ajunge pre pamentu in cele mai multe casuri in picuri mari, pre candu din contra candu a inceputu a ploua, picurii era de regula mai mici, éra la munti si paduri unde umediél'a este mai multa, picurii de plóia de regula sunt mari.

Pre acesta cale ori-si cine 'si va putea face ideia cu multu mai usióra, cá ore néu'a cumu se face. Déca p. e. ajunge aerulu umedosu intru unu stratu de aeru mai rece, mai friguros, atunci negur'a adunanduse incepe a inghiatia, si aceea se preface in forma de fluturei de cei mai menunti de nea. Acestia inca fiindu mai grei de catu cá se póta atarna in aeru unde au inghiatiatu si s'au adunatu la olalta, cadu si in decursulu caderei lor venindu in atingere cu aeru umedosu se marescu, si atunci dicemu cá ninge in fluturei (tulgi) mari.

Despre formarea néuei in aeru éca ce ne enarédia profesorulu Dove din Berolinu.

Intr'unu salonu mare si spatiosu alu unuia dintre ministrii din St. Petersburg arangiaunduse unu concertu stralucitu, tóta elit'a aristocratiei rusesci au fostu invitata si adunata.

Afara de salonu era unu frigu atatu de crancenu, catu noi care traimu in partile mai sudice ale Europei nordice, nici ne potemu face vreo ideia despre asprimea aceluia.

Multimea omenilor adunati in salonu au produsu o caldura atatu de nadusitóre si care numai rusii suntu in stare a o suportá, catu mai multe dintre damele mai gingasie incepusera dejá a ameti.

In acea stare a lucrului unii dintre cavaleri, carii volira a le sari intru ajutoriu, se adoperara a deschide ver-o feréstra; dara ce se vedi, acele au fostu atatu de inghiatiate, catu au fostu preste potintia a le deschide, unu oficiariu rusescu inse s'a reculesu si a spartu unu ochiu d'asupra dela o feréstra, prin care aerulu celu rece de afara intrandu in salonu, éta cá s'a intemplat unu ce ne mai auditu, pentru cá in salonulu celu spatiosu a inceputu a ninge. Dara cumu s'a potutu intempla acesta? Éca asia:

Aburii apatosi carii s'au redicatu si sau aglomeratu pre plafonulu salonului si carii s'au fostu produsu prin respiratiunea multimei de ómeni adunati acolo, si carii prin urmare era mai incalditi decatu

aerulu celu nadusitóriu de mai in diosu, venindu in atingere repede cu aerulu inghiatiatoriu de afara, ce intrá pre feréstr'a cea sparta, indata s'a prefacutu in nea, si asia a inceputu a ninge. Aci dara nu din ceriu, ci din aburele apatosu alu ómeniloru adunati la concertu s'a produsu néu'a ce a caditu.

Pre asemenea cale se formédia si grindin'a ori ghiati'a, care cade in tempu de véra si despre care vomu vorbi mai tardiu. Acumu inse se cercetamu influinti'a acestoru fenomene asupr'a frigului si a caldurei, pentru cá e fapta cunoscuta, cá nu numai frigulu si caldur'a produce plóia, ci din contra plóia si aburirea apelor producu caldur'a si frigulu din aeru.

VII. Cumu se léga si cum se elibera caldur'a.

In capitululu precedentu amu aretatu, cumu produce aerulu caldu aburirea apei si cumu aerulu celu rece plóia si néu'a; acumu inse dorimu a desfasurá, cumu produce aburirea apei si a plóiei caldur'a si frigulu.

De si aceea ce voimu acumu a demonstra, este prin scientia in de ajunsu de probatu, totusi cu anevoia ne va succede a o invederá la intielesu, pentru cá multi ómeni, chiaru si dintre cei culti, au forte scalciate idei despre caldur'a legata si libera.

Cá se potemu totusi a face lucrulu catu de prieputu, vomu lua éra unu esemplu din viéti'a ómeniloru, éra pre iubiti lectori i vomu roga, cá in decursulu explicatiuniloru nóstre se ne stea intru ajutoriu, singuru numai cu cugetarea lor cea mai sanetósa.

Ori cine scie, cumu se ferbe ap'a, pentru cá o tornamu rece intr'unu vasu de lutu, de feru ori lamina de feru si apoi o punemu séu la focu séu d'asupra focului, buna-óra cá pecurarii caldarea cu malmaliga acatiata in cujba d'asupr'a flacarei focului.

Caldur'a focului se comunica cu recél'a apei, si prin aceea ap'a va fi din ce in ce mai ferbinte. Unde se perde asiadara caldur'a focului? Ap'a cea rece o sbea in sine, cá cumu o aru inghiti, si de aci vine cá vatr'a, la care ferbu muierile nóstre mancarea, nici odata nu da acea caldura, care o aru fi datu, candu nu aru fi fertu nimic'a.

Muierea p. e. a pusu ap'a la focu, ap'a acesta au atrasu la sine o parte a caldurei si caminulu ori cuptoriulu a respanditu cu o portiune óre-care de caldura mai puçinu, de catu aru fi respanditu, candu nu ar fi fostu pusa ól'a cu apa la elu cá se férba.

Ce se intempla inse cu ap'a ferbinte, déca o luamu dela focu si o punemu la o parte in odaia rece? Ori-cine scie, cá pre asta cale ap'a din ce in ce se recesce. Ce se intempla cu caldur'a, care a fostu in apa? Acea aburesce, ap'a o redá dela sine.

De aci dara ori si cine póte cunosce, cá ap'a pana candu a statu la focu, a priimitu in sine caldur'a, si candu o amu luat de acolo si o amu pusu la unu locu rece, o a redatu dela sine.

De aci dara ori-si cine pôte cunósce, cà ap'a pana candu a statu la focu, a priimitu in sine caldur'a, si candu o amu luatu de acolo si o amu pusu la unu locu rece, o a redatu dela sine.

Ce se intempla cu ap'a, déca o vomu lasá cá se sbea in sine caldur'a in continuu? Ce se intempla cu óla de apa, déca incepe a ferbe si nu o luamu dela focu? Ap'a dintru aceea sbea in sine totu mai multa caldura? Probele au constatatu cà nu. Termometrulu R. asediatu in ap'a ferbenda ne probédia, cà aceea nu sbea in sine mai multa caldura cá 80°, ba scimu si aceea cà ap'a ferbe, dara in decursulu ferberii scade. Acést'a provine de acolo, cà ap'a in decursulu ferberii se prefaca in aburi, si cà acelea esu din óla afara si se imprascie prin aeru.

Unde ajunge asia dara caldur'a sbeuta necurmatu de catra apa? Aceea se duce deodata cu aburii in aeru, sêu mai bine dicèndu, aceea s'au inghititu prin aburi, de unde dara provine, cà caldur'a este legata cu aburii apatosi, prin urmare fôrte nimeritu ne esprimamu candu dicemu, cà intrebuintiamu caldur'a cá se prefacemu ap'a in aburi ori vaporu. — Pre asta cale scimu, cà unde este legata caldur'a, adeca in aburi.

Acumu dara se vedemu, potemu elibera caldur'a din legatur'a de mai inainte? Firesce cà o potemu, si muierea care este buna economã si nu se sfiesce a sta pre langa vatr'a cu ólele ei la focu, ne va spune mai curendu de catu ori-si care altulu; pentru-cà déca p. e. 'si va tiené manile din nebagare de sêma asupra ólei ferbende, va observa, cà man'a ei indata s'a udatu de aburele ce se redicà din óla, dara totu atunci a si simtitu cà s'a oparitu. De unde vine acést'a? Man'a s'a udatu prin abure, care s'a si prefacutu in apa, indata ce au ajunsu in atingere cu unu corpu mai rece de catu elu, dara totu intru acelu momentu aburele a eliberatu caldur'a ce se afla in elu, si prin acést'a s'a intemplantu si oparirea manei.

Pre acést'a cale scimu cà aburele, care s'a prefacutu éra in apa, caldur'a ce o avea inghitita in elu, o redà dela sine, adeca caldur'a legata o eliberédia.

Acestu fenomenu, care se intempla in tóte dilele in cuina, se pôte vedé in mare mesura si in natura, prin urmare cà ce influentia mare are asupr'a amblarèi tempului, vomu vedé in capitululu urmatoriu.

VIII. Caldur'a legata produce frigu, éra cea eliberata caldura.

Cine a cugetatu despre aceea, cà cumu se prefaca ap'a in abure, déca s'a incalditu, si cumu iea in sine aburele intrég'a acea portiune de caldura, care i este de lipsa spre a se prefaca in abure, fôrte usioru va coprinde, cà intru acele tienuturi unde se prefaca negur'a in aeru, indata urmédia si frigulu.

Precum foculu nu a incalditu de ajunsu acelu cuptoriu, la care ferbemu, intocma asia si sórele,

care a transformatu ap'a in negura ori cétia, nu a incalditu pamentulu intru aceea mesura, in care l'ar fi incalditu nefiindu negur'a.

De aci urmédia, cà in totu loculu unde ap'a se schimba in abure, tempulu este mai recorosu, pentru cà caldur'a s'a micioratu prin negura ori cétia, de óre-ce negur'a a sbeutu in sine caldur'a, sêu esprimendune in modu mai scientificu, negur'a a legatu caldur'a.

Déca p. e. in tempu de véra avemu caldura nadusitóre si totu atunci vine o unda de plóia mai maricica, amu observatu cà in decursulu plóiei caldur'a este si mai mare, éra dupa plóia aerulu se recesce. De unde vine acést'a? Acést'a vine de acolo, cà dupa plóia suprafaci'a pamentului se uda, umediél'a acést'a inse incepe a abura si din ap'a de plóia éra se prefacu negure. Cá se se prefaca negure, este lipsa de caldura, care necesarmente se detrage atatu dela aeru catu si dela suprafaci'a pamentului. Pre acést'a cale atatu aerulu catu si pamentulu se recoresce.

In cetatile mai mari, unde este usitatu a uda stradele cu apa in tempu de véra, nu numai cà ne este mai placuta petrecerea, dara acolo si din punctu de vedere sanitariu, este mai bine a locui, pentru cà prin aburirea apei caldur'a se impedece, se légã; si de aci vine, cà aerulu este mai recórosu.

Precumu amu vediutu cà econom'a cea buna de casa 'si-a oparitu manile cu aburele dela ól'a ferbenda, déca acela s'a prefacutu in apa, ajungèndu'i la mapa, precumu a redatu aburele caldur'a ce o avea sbeuta, atunci candu s'a prefacutu éra in apa, intocma asia este si in natura. Candu aburele carele se afla in aeru se prefaca in plóia, caldur'a pe care o sbeuse in sine, o a redatu, si de aci urmédia, cà inainte de plóia si de ninsóre aerulu este mai domolu, mai caldu.

Candu in tempu de érna aerulu se domolesce si frigulu indata se móie, atunci scimu cà va se ninga, pentru cà aerulu numai pentru aceea a devenitu mai domolu, cà colo d'asupra in regiunile mai inalte negurele de apa s'au prefacutu in nea, si caldur'a care a fostu in trensele o au eliberatu.

Déca vér'a sórele arde mai tare, asemenea scimu, cà va se ploie, pentru cà cétia ce se afla in aeru se prefaca in apa si caldur'a care o avea inchisa in ea, o eliberédia. De aci vine cà ómenii dicu si cugeta, cà sórele aru arde mai tare, dara acést'a nu este adevératu.

Totu de aci urmédia cà tienuturile mai bogate de apa, suntu in tempu de véra mai recoróse, pentru cà ap'a aburenda sbea in sine caldur'a, candu din contra in tempu de érna suntu mai calduróse, pentru cà aburii apatosi se prefacu in apa si aceia eliberédia caldur'a.

Acést'a impregiurare are fôrte mare influentia asupra ambletulu tempului, si aceste influentie nu se potu precacula inainte.

Acésta assertiune cá se o potemu face si mai credibila, ne provocamu la cetatile Londr'a si Berlinu, care fiindu intr'o asemenea regiune asiediate, ai poté dice, cá caldur'a de véra si frigulu din érna aru trebui se fia intru ambele asemenea. Dara totusi nu este asia, pentru cá Engliter'a fiindu incunjurata de tóte partile cu mare, prin urmare formandu una insula intréga, Londr'a nu este intr'una asemenare cu Berlinulu; aburirea apelor este in Londr'a cu multu mai mare cá altu undeva, pentru aceea si vér'a este mai stemperata, mai recorósa, ploile si negurele suntu acolo cu multu mai dese, dara pentru aceea érn'a este cu multu mai langeda cá in Berlinu.

In capitulele urmatórie vomu vedea, cá asemenea impregiurari suntu de cea mai mare influintia asupra unor tieri intregi, cá prin urmare prin atari impregiurari in unele este caldur'a extraordinaria, éra intru altele frigulu celu mai crancenu.

(Va urmă.)

Romanulu in poesi'a sa poporale.

XVI. Continuare: credentie despre plante, animalie, fientie elementari.

(Urmare.)

Se trecemu la credentiele si datinele romanesci despre plante.

Cine nu scie, cá mai nu esiste vre-unu morbu, contra carui babele romane n'aru avé vre-unu medicamentu, n'aru sci vre-una érb'a de lécu? „Totu morbulu si-are érb'a, si-are léculu seu,” dice de aci si proverbialu romanescu. Acésta scientia medicale a femeiloru nóstre o obserbà si atestà si istoriculu Sulzer in seclulu trecut.

Si intru adeveru, efectele artei loru medicali se arata nu odata in asia mesura admirabile, cátu omulu cugetatoriu vrendu nevrendu si-pune intrebarea: de unde óre capetara acele femei, lipsite de invetiatura si scientia literaria, uimitóriele loru cunoscintie medicinale? Respunsulu ne indruma érași la traditiune. Memoraramu adeca despre scienti'a fisica a fenomenelor meteorologice, in carea preotii etrusco-latini erá nu pucinu versati. Inse ei cunoscea si alalta parte a scientiei fisice, botanic'a medicale, insusirile salutifere au stricatióse ale diferiteloru plante. Asta scientia a loru nu putea se nu se divulge incetu pe incetu, si asia colonii italici adusi in Daci'a adusera impreuna si acele cunoscintie etrusco-latine despre puterea vindecatória a érbelor, cari cunoscintie apoi se propagara in decursulu secleloru prin traditiune gurale dintru una generatiune intr'alta. Asia dara pana si prin medicina se demustra descendentia genuina italica a romaniloru daciani! Cu adeveratu, nu poté se nu ne prenda mirare, candu vedemu frapan-tea asemenare intre credenti'a femeiloru rom. despre

cutari plante si intre cea ce tienea vechi'a medicina latino-etrusca despre acelesi plante.

Si mai antaiu ce se tiene de culesulu érbelor, Vergiliu ne spune, cá „erbele culesu de pe muntii Marsi posiedea puterea de a vindecá lovitura de lance.”¹⁾ Totu asia si babele rom., ba une-ori si betranii rom. sciú, cá pe cutare délu, pe cutare cósta de munte cresce érb'a césta si ceea; ea infloresce atunci si atunci; trebuie culésa in tempulu cesta si cela; posiede cutare si cutare insusire si putere, despre care medicin'a moderna póte nici cá visédia inca; trebuie mai antaiu plamadita ori fiérta si descantata cu câteva versuri adese-ori si descantatóriei inse si neintielese, par' cá provenitórie din cartile sibiline; trebuie se se aplice apoi in anumita di, anumitu anutempu scl. Éra apoi puterea loru vindecatória? In privinti'a acesteia se unescu romanii moderni cu cei antici, cá p. e. curechiulu e bunu contra dorerei de capu, punendu frandiele-i la frunte si la céta;²⁾ cép'a, dupa convictiunea romanului strabunu si stranepotu, e medicin'a cea mai buna contra oftalmiei;³⁾ contra tusei folosescu morcovii si potbalulu (tussilago, bechion),⁴⁾ folosescu si nasturelulu séu hirénulu amestecatu in zacharu séu miere,⁵⁾ nalb'a (althaea officinalis), pre care spre acestu scopu romanii cei vechi o fierbea in lapte,⁶⁾ cumu si érb'a numita luminarea Domnului, care medicina vegetale dupa credenti'a poporului rom. anticu vindeca de tuse nu numai ómenii, ci si vitele;⁷⁾ la uime si abscese tieranulu romanu intrebuintiédia plant'a patlaginea (plantago), conformu credentiei si scientiei ereditate dela strabuni.⁸⁾ Mai memoramu in urma, cá se tacemu despre una suma de alte plante medicinale de ale romaniloru nostri, aratate impreuna cu usulu loru de S. Mangiuca,⁹⁾ numai tatinulu (symphtum officinale),

¹⁾ Vergilius Aeneid VII. 758.

²⁾ Vernavu Physiographia Moldaviae, Budae 1836, 8°, fig. 57. Cato de re rust. 157: „Brassica de capite et oculis omnia deducit.” Plinius Hist. nat. XX. 33: „Cato crispam brassicam maxime probat, dein laevem grandibus foliis, caule magno, prodesse tradit capitis doloribus.”

³⁾ Vernavu o. c., pag. 58. Plinius XX. 20: „Caepae sativae olfactu ipso et delachrymatione caligini medentur, magis vero succi inunctione.”

⁴⁾ Vernavu o. c., pag. 58. Plinius XXVI. 15, éra XXVI. 16 dice: „Tussim sedat bechion, quae et tussilago dicitur.”

⁵⁾ Plinius XX. 13: „Ad tussim etiam mane jejunis prodest raphanus cum melle.”

⁶⁾ Plinius XX. 84: „In lacte decocta, cuilibet quantumlibet perniciosae tussi citissime medentur.”

⁷⁾ Plinius XXVI. 15: „Tanta huic vis est, ut jumentis etiam, non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu.”

⁸⁾ Plinius XXV. 39, XXVI. 87: „Plantago (?) vim miram habet in siccando densandoque corpore, cauterii vicem obtinens.”

⁹⁾ Sim. Mangiuca, in „Famili'a” din Pest'a, 1874, Nrii 42—49.

care fertu cá decoctu, éra radacin'a-i férta in lapte si aplecata cá turta vendeca tusea de sange, doreri de pantece, splina, renichi si alte vatematuri, tóte aceste convenindu de minune cu cele scrise de anticulu Dioscoride din Anabazru despre poterea taci-nului.

Dara, pentru asociatiunea ideelor, se adaugemu cu una cale alti cativa morbi si alte cateva medecine nevegetali, cari asisidere coincidu la Romanii cei de odinóira si cei de adi. Candu tieranulu nostru patimesce de dorere de dinti, elu 'si afuma gur'a cu dinte de calu; vedi bine cá curiosu medicamentu, dara si mai curiosu, cá elu se gasesce la Romanii cei vechi intocmai.¹⁾ Contr'a anginei remediulu sateniloru rom. e cuibu de rundune; totu asia érá si in Rom'a si Itali'a antica.²⁾ Déca mameloru laptatórie le dá inderetu laptele, mentósele babe daco-romane dau femeiloru se bé ros marinu, chiaru cumu facea matrónele romane antice.³⁾

Amu fi pré lungi, de ne-amu pune se enume-ramu, pentru intregirea si lamurirea obiectului nostru din fiace parte, tóte acele plánte, ale caroru nume romanesci au suntu curatu latine, precumu cicória (l. *cicorium intibus*), ciutória (l. *centauria*) scl.; au corespundu ideei numiriloru latine; au plane suntu mai vechie decâtu numirile loru latine de acumu, p. e. mam'a padurei, adi lat. „asperula odorata“, lá Pliniu inse „herba matris silvae“ scl. Ne marginimu dreptu aceea a produce din cét'a planteloru poetico-mitologice si de farmecu ale Romaniloru daciani cateva, éراسi numai cá de proba si esemplu. Asia despre avramés'a-crestinés'a (l. grátiola) si odolénu (l. *valeriana officinalis*) poporulu romanu din Banatu crede, cá odolénulu e barbatu intre avramés'a si crestinés'a si elu le tiene la olalta, cumu si cá tóte trei plantele numite suntu picate din Ele, identice aici cu Eumenidele elene si Gratiele vechie romane. Afóra de acea avramés'a si crestinés'a cu alte siepte plante: cu budian'a (l. *tagetes erecta*), ogrestén'a (l. *galiopsis tintoria*), magdaliu'a, sandinan'a (l. *galium verum*), semelchit'a (*mélilotus coerulea*), rujalin'a adeca ros'a si santalin'a (l. *santolina*), cari pórt'a numele a totu atatea dieine in credinti'a poporului din Hatiegu si Banatu. Dînele acestoru plante se invóca prin sacrificie albe, déca se dá cu socotéla cá morbosulu va fi vatematu dieinele luminate, din contra negre, punendu-se de catra descantatória si alte muieri sciutórie intre varie descantece pre més'a de langa patulu celui morbosu una gaina alba, respective négra; neajutandu aceste sacrificie (cinsti), se

mai punu asia numitele sacrificie paseresci, intru credintia, cá la riuri ori isvóre ori alte locuri din necrutiaie paseresca se va fi tragendu morbulu; in fine déca nici aceste nu folosescu, poporulu tiene santu si curatu, cá morbosulu are negresitu se móra, de óre-ce elu va fi intimpinatu pre diein'a cea impetrita si cu perulu si cingatória de sierpi, carea de a suflatu pre cineva, unulu cá acela nu mai afla lécu si mantuire in lume; pretiósa remasitia acésta a Medusei celoru vechi.¹⁾

Ci cá se nu punemu la proba prea indelunga patienti'a lectoriului binevoitoru, mai producemu langa aceste credintie si datine poporali romane stravechi inca numai cateva despre unele fiintie elementari. E cunoscutu, cá in intipuirea inferbentata a fiului Romei vechie tóte stichiele naturei voigaiá de varie fiintie mistice; asia si intru a Romanului dela Istru si Carpati. In aeru ambla smeii rapitori de fete frumoése, si stelele cadietórie suntu cód'a aceloru smei. Prin mari, lacuri, spelunce séu pescere locuescu ingroditorii neamici ai omului, belaurii. In fluvii si alte ape petrecu femeile riului, dupa cumu crede Roman'a banatiana, carea dreptu aceea de cate ori iea cu urciorulu apa din riu, totd'aun'a tórna inderetu cati-va picuri femeiei riului, ceea ce se concepe si cá poména pentru repausulu sufleteloru, adeca cá libatiune, éra olulu in riu lu tiene cu gur'a in diosulu apei spre a nu ofensá cestiunatele fiintie fluviali, in cari nu e greu a recunosce Naiadele celoru vechi. Padurile au pre „Pannasiulu codriloru, celu ce ese in drumulu amoresiloru si in lupta cu amoresii voinici rapesce amoresele acestoru, care fiintia selvestra luminatu e unu resunetu alu credintiei antice paganesci despre dieii Panu si Silvanu, de scrietorii vechimei confundati intre sine, cumu si cu Silenu si Satiru, de care Silvanu, dieu camu lucuros, intru atat'a se temea femeile romane vechie, cá numitulu dieu nu cumva se le apuce si capete in padure. Inse si memori'a dieinei bune a paduriloru si venatului, memori'a Dianei celei indurate catra copilii nascundi si cá atare si Lucina si Ops numite, o pastrara daco-romanii in „mam'a-padurei“, carea asisidere se crede buna si indurata catra baiati; banatiani i dîcu si dîna *και εξοχήν*, carea ambla prin nuori incongiurata de una cét'a de alte diue, cá Dian'a de Nimfe. Incheiamu cu Lemurii daco-romani, cu moroii, sub care espresiune poporulu nostru intielege spirite de totu soiulu, bune si rele, mai alesu inse sufletele celoru morti, si dóra dela morire li se trage si numirea romanésca.

Éca dara ce tesauru nepretiuibile contienu datinele si credintiele poporului daco-romanu! Cumu

¹⁾ Plinius XXVIII. 49.

²⁾ Celsus de re medica, IV. 4. § 1. Plinius XXX. 12: In sale quoque servatae hirundines ad anginam una drachma bibuntur, cui malo et nidus earum mederi dicitur potus.

³⁾ Vernavu o. c., pag. 59. Plinius XXIV. 59, 60.

¹⁾ Vedi mai pe largu despre tóte aceste Sim. Mangiuc'a l. c.; D. G. Teodorescu o. c.; B. I. Hasdeu „Traianu“ si „Column'a lui Traianu;“ At. M. Marienescu mai multi articli in „Familia;“ si alti autori citati.

vediuramu, abia intraramu in acésta materia pré vasta si abia scóseramu din acele datine poporali unele mai batatórie la ochi, si avemu já vechi'a mitologia eleno-latina p'aci reconstruita. Dara inca in casulu, candu ele s'aru aduná prin barbatu si societati competentu intru unu modu mai sistematicu, cumu nu se intemplá pana acilea! Una atare colectiune aru formá unu margaritariu nestimabile in literatur'a romana, adevărata avufia pentru natiunea nóstra si pentru sciintia in generale.

(Va urma.)

Nr. 121—1877.

Procesu verbale

luatu in sedinti'a ordinaria a comitetului asoc. trans., ténuta la 8. Maiu c. n. 1877 sub presidiulu dlui Iacobu Bolog'a, fiindu de facia domnii membrii P. Dunc'a, I. Hanni'a, Ios. St. Siulutiu, C. Stezariu, I. V. Rusu, Z. Boiu si V. Romanu.

§ 44. Se presentéza anuciulu tristu despre repausarea binemeritatului barbatu natiunale, Ioane P. Maioru fostu proprietariu in Reghinulu sasescu, intemplata la 31. Martiu 1877 (Nr. prot. 87/1877).

Comitetulu da espresiune prin sculare, celei mai profunde condolentie pentru perderea amentitului barbatu, meritatu prin generosele-i sacrificie aduse pre terenulu culturei nationale in diversi rami, si in semnu de pietate, veneratiune si distincta recunoscintia fačia cu nemuritoarele-i merite, decide a se perenná in acestu procesu verbale fericit'a-i amintire.

§ 45. In necsu cu anuciulu de sub § precedente, secretariatulu aduce la cunoscintia, cumca amentitulu repausatu inca in 3. Martiu 1873 a fostu depusu la asoc. transilvana spre pastrare unu exemplariu sigilatu dein testamentulu seu, si cá la recercarea judecatoriei cercuale regie din Reghinulu sasescu, ddto 10 Aprilie a. c. Nr. 2827, — carea a defiptu terminulu publicarei testamentului respectivu pre 1. Maiu a. c., — cestiunatululu exemplariu pre cale presidiale s'a transpusu prin domnulu advocatu Patriciu Barbu amintitei judecatorii cercuale. Totu cu acea ocaziune numitulu advocatu fú plenepotentiatu a representá interesele asociatiunei cu ocaziunea pertractarei massei remase de nemuritoriulu testatoru. (Nr. 106/1877).

Se iea spre scientia cu aprobare.

§ 46. Dn. cassariu presentéza conspectulu despre starea fondului academiei pre tempulu acestei sedintie. Din numitulu conspectu se vede, cumca fondulu academiei are in proprietatea sa 14381 fl. 24 cr. (Nr. 119/1877).

Spre scientia.

§ 47. Totu dn. cassariu presentéza conspectulu despre perceptiunile si erogatiunile asociatiunei pre tempulu dela sedinti'a ordinaria a comitetului din 3 Aprilie a. c. pana la sedinti'a presenta. Din amentitulu conspectu resulta, cá dela sedinti'a trecuta

pana in presente s'au incassatu la asociatiune 395 fl. 59 cr. si s'au erogatu 345 fl. 84 cr. (Nr. prot. ag. 120/1877).

Spre scientia.

§ 48. In necsu cu conspectulu d-lui cassariu de sub §§-ii 46 si 47, se raportéza in specialu despre banii incursi la fondulu asociatiunei si alu academiei dela sedinti'a trecuta a comit. pana in presente si anume:

a) cá procente obvenitórie cu 1. Aprilie a. c. dupa cuponii obligatiuniloru de statu unificate, au incursu pentru fondulu asoc. in argintu 36 fl. 85 cr., éra pentru fondulu academiei 10 fl. 50 cr. Argintulu s'a schimbatu in bancnote v. a. cu 48 fl. 40 cr. (Nr. prot. 112/1877).

b) Cá interese dela prioritatile drumului feratu au incursu pentru asoc. 143 fl. (Nr. 113/1877).

c) Cá interese obvenitórie cu 1. Maiu a. c. dupa cuponii obligatiuniloru de statu unificate, dupa unu losu de loteria ex 1860 si dupa cuponii obligatiuniloru urbariale unguresci, banatiene, au incursu pentru asoc. cu totulu 100 fl. 86 cr. (Nr. 114/1877).

d) Prin directiunea despart. cerc. alu Fagarsului (II.) s'au tramisu cá tacse de membrii ord. si pentru o diploma 16 fl. (Nr. 91/1877).

e) Prin dn. protop. in Turd'a, Iacobu Lugosianu, s'au tramisu cá tacse de membrii ord. restante 10 fl. (Nr. 110/1877).

f) Prin dn. cassariu alu despartimentului cerc. alu Blasiului (XX.), dr. Ioane Ratiu, s'au tramisu cá tacse restante 20 fl. (Nr. 116/1877).

g) Au mai incursu deadreptulu la asoc. cá tacse dela mai multi membrii ord. 55 fl. si cá prenumeratiuni la Transilvani'a pre 1877 5 fl. (Nr. prot. ag. 83, 90, 92, 98, 99, 104 si 111/1877).

h) Prin directiunea politiei cet. din Gratiu s'au tramisu cá avere remasa dela societatea de lectura „Sentinel'a romana,” desfiintata, in bani 8 fl. 78 cr. si unu pachetu de dinarie romane. (Nr. pr. 105/1877).

Se iau spre scientia.

§ 49. Secretariulu mai raportéza, cumca prin dn. canonicu in Gherl'a, Stefanu Biltiu, s'a strapusu la asociatiune 2 actiuni de ale bancei gen. „Transilvani'a” cu cuponii dela 1. Augustu a. c. in valóre de 200 fl., oferite cá tacsă de membru fundatoriu din partea Ilustritatiei Sale Domnului episcopu alu Gherlei, Michailu Pavelu, caruia pre langa espresiunea cordialei recunoscintie din partea presidiului i s'a si espedatu respectiv'a diploma. (Nr. 101/1877).

Se iea spre placuta scientia.

§ 50. In necsu cu conclusiunea comitetului din 18 Septembrie 1876 Nr. 310, se reasuma cererea tenerului Nicolae Neamtii, ascultatoriu de tehnica in an. III. la Vien'a, referitória la acordarea unui ajutoriu de 60 fl. din cass'a asociatiunei. Comitetulu considerandu ponderósele motive espuse in petitiunea respectiva, decide: a i se conferi numitului teneru unu ajutoriu de 60 fl.

§ 51. Secretariulu aduce la cunoscintia, cumcă domnulu comite supremu alu comitatului Brasiovului, Iul. Szentiványi, prin script'a sa din 3 Aprile a. c. Nr. 219 a provocatu pre asociatiunea transilvana, că se tramita din sinulu seu 2 sėu 3 barbati, carii se participe la adunarea conchiamata in Brasiovu pre 30 Aprile a. c. cu scopu, de a alege comisiunea provinciala de espusetiune, carea va avea chiamarea de a lucră in teritoriulu camerei comerciale si de industria din Brasiovu; pentru că Ungari'a se participe la espusetiunea universale tienenda la Parisu in 1878.

In necsu cu acėst'a se raportėza, că din partea presidiului, sub datulu 22 Aprile a. c. s'a facutu dispositiunea, că asociatiunea se se reprezenteze la amentit'a adunare prin membrii sei ordinari din Brasiovu, dr. Ioanu Mesiota si Ioanu Lengeru, carii participandu la acea adunare, prin script'a din 3 Maiu a. c. au si raportatu despre rezultatulu cestiunatei adunari. (Nr. prot. 89 si 117/1877).

Dispositiunile presidiali dinpreuna cu raportulu perlesu alu delegatiloru asociatiunei in asta afacere se iau spre placuta scientia.

§ 52. Secretariatulu in urm'a conclusiunei luate in siedinti'a comitetului din 3 Aprile a. c. raportėza despre perceptele si erogatele asociatiunei in caus'a realizarei legatului Gallianu. Nr. 96/1877).

Raportulu se iea spre scientia cu acelu adausu, că advocatulu asociatiunei se se recerce a respunde la script'a comitetului din 30 Ianuariu a. c. Nr. 29 relativa la cuantulu contributiunei ce aru fi dōra de a se mai solvi dupa mosi'a Galliana pre anulu trecut.

§ 53. Se perlegė script'a d-lui secretariu I. G. Baritiu, din 5 Maiu a. c., prin carea acela cere indulgenti'a comitetului, că din caus'a unui morbu greu si periculosu de care fū cuprinsu, se vediū necesitatu preste dorinti'a si vointi'a sa a intardiă pana acumu cu tramiterea proiectulu de regulamentu pentru infintiarea sectiuniloru scientifice, cu a carui elaborare fuse concrediutu.

Totu cu asta ocasiune cere a i se asemnă una anticipatiune de 200 fl. pentru supportarea speseloru edarei tōiei asociatiunei. (Nr. 118/1877).

La propunerea d-lui comembru I. Hannia, comitetulu si esprime viiu'a sa bucuria, că acestu barbatu prea meritatu a scapatu dejă de periculosulu morbu, de care fuse coprinsu, si că provedinti'a i a conservatu scumpa-i viētia spre a'si poté consacrá si mai departe eminentele sale poteri morali si spirituali in interesulu prosperarei culturei si literaturai romane.

Anticipatiunea amentita se asemnéza la cass'a asociatiunei.

§ 54. Dn. parochu in Vizakn'a, Ioane Predovicu, cere consimtiementulu comitetului, că tacsele restante se le póta solvi in rate cu 1. Novembre a fiacarui anu. (Nr. 107/1877).

Se acorda cererei respective.

§ 55. Dn. advocatu si directore despartimentulu cercuale alu Abrudului (VII), Alesandru Filipu, in urm'a scriptei comitetului din 14 Novembre 1876 Nr. 362 raportėza in afacerea legatelor Telechiane si totuodata substerne o copia din testamentulu resp., cumu si estrasulu cartiei funduarie. (Nr. 95/1877).

Cu provocare la dispositiunile emise din partea comitetului sub datulu 30 Ianuariu a. c. Nr. 29 in afacerea legatelor Telechiane, raportulu amintitulu domnu directore se iea spre placuta scientia.

§ 56. Se presentėza urmatōriele opuri daruite pre sēm'a asociatiunei, si anume:

a) Veterinariulu de casa pentru cai, vite cornute, oi, capre si rimatori, de Basiliu Cornea. Edit. Gherl'a 1877.

b) Századok a magyar történelmi társulat Közlönye, bros. VI. 1877.

c) I., II., III. si IV. adunare generale a institutulu de creditu si economii; „Albin'a."

Cartile daruite se primescu pre langa espresiunea recunoscintiei protocolarie si se transpunu d-lui bibliotecariu, spre a se inferi in registrulu bibliotecei asociatiunei.

§ 57. Dn. protopopu I. V. Rusu premitiendu, că densulu a primitu substituirea postulu de secret. II. numai pana candu i voru concede impregiurarile, acumu dechiara, că impregiurarile lui actuali, intre altele mai alesu starea sanatatiei, nu i mai permitu, că se póta portá si mai departe afacerile secretariali, de aceea rōga pre on. comitetu, respective pre onorabilulu presidiu, că pre bas'a conclusulu adunarei gen. trecute se faca dispositiuni pentru a se insarciná altu individu cu portarea ulteriōra a afaceriloru secretariului alu II.

Se amana deocamdata deciderea acestei cestiuni pana la alta siedintia.

Verificarea acestui procesu verbale se concrede domniloru membrii: Dunc'a, Hanni'a si Siulutiu.

Sibiiu, datulu de susu.

Iacobu Bolog'a
presiedinte.

Pentru secret. II.
Ioane V. Rusu.

S'a perlesu si verificatu. Sibiiu la 10 Maiu 1877.

Pav. Dunc'a mp. Siulutiu mp. I. Hanni'a mp.

Ad Nr. 121—1877.

Publicarea baniloru incursi

la fondulu asociat. trans. dela siedinti'a comit. din 3 Aprilie a. c. pana la siedinti'a aceluia din 8 Maiu 1877.

1) Prin directiunea despart. cerc. alu Fagarasiului (II) s'au tramisu:

a) dela dn. proprietariu in Fagarasiu, Vasilie Popu, tacs'a restante de membru ord. pre 187⁴/₅ si 187⁵/₆ 10 fl.

b) dela dn. proprietariu in Cucuiat'a, Georgiu Boeriu de Nagy-Berivoi, tacs'a de membru ord. nou pre 187⁶/₇ si pentru diploma 6 fl.

- 2) Dela dn. preotu gr. cat. in Lugosiu Simeonu Tamasiu tacs'a de membru ord. restante pre 187⁵/₆ si 187⁶/₇ 10 fl.
 - 3) dela dn. preotu in Ilv'a mare Iosifu Balu tacs'a de membru ord. pre 187⁴/₅, 187⁴/₆ si 187⁵/₇ 15 fl.
 - 4) Dela dn. jude comunale in Saadu, Bucuru Bolot'a, tacs'a de membru ord. pre 187⁴/₅ si 187⁵/₆ 10 fl.
 - 5) Dela dn. jude regiu la tribunalulu din Sibiu, Iosifu St. Siulutiu, tacs'a de membru ord. pre 187⁵/₆ si 187⁶/₇ 10 fl.
 - 6) Prin dn. protop. in Turd'a, Iacobi Lugosianu, s'au transmis cá tase restante de membru ord.
 - a) dela d-sa pre anulu 187³/₄ 5 fl.
 - b) dela dn. parochu in Grindu, Nicolau Tamasiu, pre 187⁵/₆ 5 fl.
 - 7) Prin dn. dr. Ioane Ratiu, profesore si cassariu despartimentului in Blasiu, s'a transmis:
 - a) dela dn. Demetriu Cornea, notariu in Capoln'a inf, tacs'a de membru ord. pre 187¹/₂ si 187²/₃ 10 fl.
 - b) dela dn. Petru Nirestenu, parochu in Ernotu, tacs'a pre 187²/₃ 5 fl.
 - c) dela dn. presedinte alu sedriei orfanale in San-Martinu, Basiliu Moldovanu, tacs'a de m. ord. pre 187²/₃ 5 fl.
 - 8) Prin d-lu canonicu in Gherl'a, Stefanu Biltiu, s'a transmis: dela Ilustritatea Sa domnulu episcopu Michailu Pavelu, cá tacs'a de membru fundatoriu, in 2 actiuni ale bancei gen. „Transilvani'a“ cu cuponii dela 1. Augustu 1877 200 fl.
 - 9) Dela dn. protopopu in Racsia, Alesandru Erdösiu, cá tacs'e de membru ord. pre 187³/₄ si 187⁴/₅ 10 fl.
- Sibiu la 8 Maiu 1877.

Dela secret. asoc. trans.

BIBLIOGRAFIA.

La intrebarile ce ni se facu, mai respundemu inca odata, cá noi nu cunóscemu alte cali mai indemanatice de a cumpara carti romanesci, decâtú séu adre-sandu-ne dreptu la auctori si traductori, séu si mai usioru la librari pe cari'i scimu cá se ocupa si cu vendiarea de produse literarie romanesci, precumu sunt anume in Transilvani'a la Brasiovu tóte trei librariile, éra mai alesu Frank & Dressnandt in piati'a pómeloru, H. Zeidner in piati'a graneloru; in Sibiu Julius Spreer (S. Filtsch), unde se afla si tabellele elegante romanesci de istori'a naturale (Zoologi'a), chart'a Europei cu nomenclaturi romanesci, carti scolastice si multe altele; Ioanu Stein in Clusiu. Voindu a trage carti immediatu dela Bucuresci, nu costa mai puçinu, ba cu post'a si mai multu.

Din Sintactic'a premiata a dlui prepositu Cipariu si din Istori'a limbei romane s'au depusu, pre cátu scimu, câte puçine exemplarie la diverse librarii.

Din partea I. a Gramaticei premiate lipsia in Blasiu exemplarie; au venitu inse dela Bucuresci 50.

Din Istori'a imperiului otomanu de principele Dim. Cantemiru se tiparesce mereu si partea II., care va esi póte si mai voluminósa decâtú p. I., adeca preste 30 de cóle. Nici-odata istori'a imperiului otomanu nu a meritatu se fia in man'a toturoru romaniloru, cá tocma acuma. Tom. I. costa l. n. 8. Cei

carii mergu la Bucuresci, ilu potu lua dela cancelari'a societatiei academice, séu dela librari'a Socecu & Comp.

Cei cari'i voiescu se cunósca bine tóte localitatele Romaniei intregi, adeca n'r numai comune, ci si regiuni, munti, riuri, locuri memorabili, monastiri, ruine s. a. mai alesu in acésta epoca mare, nu se potu lipsi de:

— Dictionariulu topograficu si statisticu alu Romaniei, coprindiendu descrierea a 20 mii nume proprii teritoriale etc. precesu de geografi'a si statistic'a tieriei. De Dimitrie Frundiescu, referente statisticu in ministeriulu de interne. Aprobatu de ministeriu. Bucuresci 1872, 8-vo mare 536 pag. si totusi pretiulu numai 5 lei.

— Cele mai multe charte ale Romaniei si Turciei europene, pe care le dau diariile nemtiesci si ung. abonatorulu, sunt adeverate mangituri de batjocura, éra mai alesu nomenclaturele localitatiloru sunt scalâmbate asia de multu, încátu uneori romanulu nascutu si crescutu in regiunea cutare romanéscá, abia le póte divina numele celu adeveratu. Caus'a este, cá editorii speculanti decopiaza — si inca reu — câte una vechitura de charta de inainte cu 100 si mai bine de ani, de candu stá pe chartele nemtiesci: Macedonia terra incognita si alte secaturi de acestea. Pentru Romani'a si cursulu Dunarii, ba pentru Daci'a intréga, sunt destule charte chiaru si romanesci, decopiate (in mesuri mici) dupa chartele elaborate de statulu majoru. Asia cari'i voiescu se urmaréscá evenimentele actuali bellice cu óresicare folosu, póte si cu placere, voru ingriji a'si alege charte atatu mai bune, cu cátu diariile straine si corespondentii lor se facu de risu cu multime de nomenclaturi, pe care nu le affi pe nici-o charta, din simpl'a cauza, cá acelea locuri si nume n'au existatu nici-odata in tierile respective, buna-óra cumu innebunira mai denadi lumea cu orasinulu Podbach, pe unde dicea cá au trecut rusii in Dobrodgea, pâna ce abia dupa 3 septemani cunoscura cá'i pacalise vreunu tandala. Atlasulu romanescu, tiparitu in Parisu, ilu póte avé ori-cine, precumu si alte charte speciali dela librariile romanesci.

— Mandrian, capitanulu banditiloru, este unu romanu, traducere libera, de Petra-Petrescu. Sabiu, 1877, pag. 221. Pretiulu?

Dictionariulu ungurescu-romanescu, compusu de Georgiu Baritiu. Brasiovu 1869, form. 8° mare, 41 cóle, se afla depusu spre vendiare la librariile din Brasiovu, Sibiu, Clusiu, Lugosiu, Temisiór'a, Aradu, M. Sigetu, cu pretiulu originale fiesu 3 fl. 70 cr. leg. tiépenu cu piele, si 3 fl. 20 cr. v. a. leg. usioru.